

Prof. dr hab. Waldemar Wojtasik
Instytut Nauk Politycznych
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytetu Śląskiego

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Agnieszki Magdziarz-Orłowskiej
Europejski Fundusz Społeczny w rozwoju przedsiębiorczości
w województwie lubelskim po 2004 roku (ss. 400)
Napisanej pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Podolak prof. UMCS
Promotor pomocniczy: dr Justyna Kięczkowska

Problematyka funduszy unijnych, ze szczególnym uwzględnieniem Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), należy do relatywnie dobrze spenetrowanych obszarów poszukiwań badawczych w Polsce i piśmiennictwie międzynarodowym. Nie znaczy to jednak, że nie wymaga dalszych studiów, badań i opracowań. Decyduje o tym dynamika procesów integracyjnych i wprowadzane wraz z nią zmiany tak w samych instrumentach finansowych UE, jak i mechanizmach ich absorpcji na różnych poziomach polityczno-administracyjnej struktury.

Dlatego należy docenić wybór problemu badawczego poprzez nadanie mu przedmiotowego kontekstu regionalnego województwa lubelskiego, co umożliwiło przeprowadzenie badań aktualnych, przekrojowych i unikatowych. Z tych powodów, ale również z potrzeby generowania przez polskich politologów studiów analitycznych osadzonych w praktyce, wybór problematyki dysertacji doktorskiej przez mgr Agnieszkę Magdziarz-Orłowską uznaję nie tylko za trafny, ale przede wszystkim za potrzebny z praktycznego punktu widzenia. Recenzowana praca, choć ma niewątpliwie politologiczny charakter, to należy także do studiów interdyscyplinarnych, na co



wskazuje już jej tytuł. Prace z pogranicza nauk politycznych, zarządzania i ekonomii nie należą do rzadkości w rodzimym piśmiennictwie, jednak w przeważającej mierze dotyczą badań nad różnymi aspektami polityk publicznych. W przypadku omawianej dysertacji istotne jest jej badawcze osadzenie na styku relacji pomiędzy Unią Europejską, państwem i regionem. Lektura rozprawy doktorskiej sprawia, że wrażenie interdyscyplinarności jest jeszcze silniejsze. Wynika to z faktu, że w pojawia się w niej obszerny wątek rozważań wpływu funduszy strukturalnych na przedsiębiorczość, ewidentnie wzbogacający przedstawione analizy. Generalnie jednak, zarówno sam zamysł badań, osadzony na granicy kilku dyscyplin, jak i ich realizację oceniam bardzo pozytywnie.

Przedstawiona rozprawa doktorska liczy 400 stron i składa się ze *Wstępu*, czterech wyraźnie rozgraniczonych tematycznie rozdziałów, *Zakończenia* i *Bibliografii*. Uzupełnia ją *Spis treści*, *Spis Tabel*, *Spis Wykresów*, *Spis Rysunków* oraz *Wykaz używanych skrótów*. Struktura pracy nie budzi większych wątpliwości, choć rzuca się w oczy dyspersja w wielkości rozdziałów trzeciego i czwartego, która wynikać może z zamysłu skupienia w ostatniej części wątków analitycznych w lokalnym wymiarze. *Zakończenie*, które zawiera zarówno podsumowanie rozważań, jak i próbę weryfikacji hipotez badawczych, jest udaną próbą sygnifikacji wyników przeprowadzonych badań. Ogólnie, w strukturze pracy można wyróżnić dwie podstawowe części: teoretyczną, na którą składają się dwa pierwsze rozdziały i analityczną (rozdziały trzeci i czwarty). Taki porządkujący zabieg ma uzasadnienie zarówno biorąc pod uwagę przedmiot badań jak i cele, który postawiła sobie Autorka. Przyjęta struktura pozwala także uwypuklić niezwykle istotny, deskryptywny wymiar dysertacji.

We *Wstępie* Autorka zaprezentowała motywacje, które zadecydowały o zainteresowaniu podjętą problematyką oraz elementy, będące ogólnym konstruktem zadania badawczego. Warto dostrzec w tym miejscu silne osadzenie Doktorantki w zaproponowanej tematyce, które związane jest z wykonywaniem przez nią od kilkunastu lat obowiązków zawodowych w przedsiębiorstwach zajmujących się pozyskiwaniem i rozdysponowywaniem środków unijnych na rozwój przedsiębiorczości w województwie lubelskim. Głównym celem badawczym recenzowanej rozprawy doktorskiej była analiza skuteczności wydatkowania środków europejskich, przeznaczonych na powstanie nowych i wsparcie już istniejących przedsiębiorstw w województwie lubelskim. Jego realizacja została powiązana z pięcioma działaniami: (1) Identyfikacją węzłowych pojęć związanych z przedsiębiorczością, prowadzeniem działalności gospodarczej i aktywizacją przedsiębiorców; (2) Modelowym przedstawieniem systemu pozyskiwania środków unijnych na rozpoczęcie i





prorowadzenie działalności gospodarczej; (3) Zbadaniem uwarunkowań specyfiki przedsiębiorczości województwa lubelskiego; (4) Analizą pozyskiwania środków Europejskiego Funduszu Społecznego w okresach programowania; (5) Badaniami ankietowymi z 156 uczestnikami projektów współfinansowanych z EFS. Wszystkie one są komplementarne względem przyjętego celu badawczego pracy.

Realizacja tak skonstruowanego zadania badawczego wymagała kompetencji w postawieniu pytań badawczych i powiązaniu ich z odpowiadającym im hipotezami. Głównymi pytaniami badawczymi, sformułowanymi przez mgr Agnieszkę Magdziarz-Orłowską były: (1) Jaki jest zakres pojęcia przedsiębiorczości na terenie województwa lubelskiego? (2) Jaką politykę prowadzi Polska i Unia Europejska w obszarze przedsiębiorczości? (3) Jakie są i czym się charakteryzują fundusze UE na rozwój przedsiębiorczości w województwie lubelskim? (4) W jaki sposób fundusze UE wpływają na funkcjonowanie przedsiębiorstw w województwie lubelskim?

Autorka sformułowała odpowiadające pytaniom hipotezy badawcze: (1) Wsparcie finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego stanowi szczególny rodzaj pomocy w ramach przedsiębiorczości z racji znacznej wielkości środków, specyfiki procedury wdrażania oraz złożoności programów. Z tego też powodu jego skuteczność jest większa niż metod aktywizacji przedsiębiorców stosowanych przed akcesją Polski do Unii Europejskiej; (2) Istnieje związek pomiędzy wydatkowaniem środków EFS, a poziomem rozwoju gospodarczego województwa lubelskiego - wydatkowanie środków EFS przyczynia się nie tylko do wzrostu gospodarczego, poprzez spadek bezrobocia i tworzenie i pomoc w funkcjonowaniu własnych przedsiębiorstw, ale poprawy stopy życiowej oraz wzrostu przedsiębiorczości w województwie lubelskim; (3) Wdrażanie projektów Europejskiego Funduszu Społecznego przynosi coraz większą skuteczność dzięki korzystaniu z doświadczeń i dobrych praktyk zakończonych wcześniej programów; (4) Udział w projektach skierowanych na rozwój przedsiębiorczości podnosi kompetencje i pozycję na rynku pracy, a w efekcie końcowym również stopę życiową uczestników projektów.

Realizacja tak skonstruowanego zadania badawczego wymagała zastosowania adekwatnych metod. Dla weryfikacji hipotez szczegółowych zastosowano komplementarne metody badawcze: analizy i syntezy, analizę czynnikową, analizy źródeł i opracowań, instytucjonalno-prawną, historyczną i ilościową. Pojawiły się także udane próby zastosowania komparatystyki. Wśród mnóstwa zastosowanych technik badawczych na wyróżnienie zasługują: wywiad swobodny, analiza





treści i interpretacji graficznych, czy analiza *desk research*. Całość zastosowanych w powiązaniu ze sobą metod i technik badawczych jest udanym szkieletem metodologicznym, na którym oparte zostały ramy wnioskowania.

Struktura rozprawy została podporządkowana zadaniu badawczemu i jest logiczna. Kolejne części mają charakter wynikający z celu i charakteru pracy oraz wcześniejszych jej elementów. W pierwszym rozdziale zostały poddane analizie uwarunkowania przedsiębiorczości w województwie lubelskim. Rozdział ma charakter wprowadzający, przedstawiono w nim zagadnienia dotyczące samego pojęcia jak i genezy przedsiębiorczości. Zaprezentowano w nich przegląd podstawowych sposobów definiowania przedsiębiorczości oraz przeanalizowano dostępne w literaturze naukowej jej typologie, wyróżniane na podstawie zaproponowanych kryteriów. Opisano również założenia polityki publicznej wobec przedsiębiorczości oraz specyfikę funduszy unijnych dla przedsiębiorców w Polsce. Rozdział pierwszy kończy wskazanie możliwości rozwoju przedsiębiorczości w województwie lubelskim. Dokonany w tym rozdziale przegląd literatury dowodzi dobrej znajomości przez Doktorantkę analizowanej problematyki oraz jej kompetencji badawczych w zakresie nauk politycznych, ekonomii i zarządzania.

W rozdziale drugim przeprowadzono analizę problematyki stosowania funduszy strukturalnych wobec przedsiębiorczości i przedsiębiorców. W kompetentny sposób opisano w nim zagadnienia teoriopolityczne i ekonomiczne oraz zaprezentowano definicje związane z funkcjonowaniem Europejskiego Funduszu Społecznego. Wskazano różnorodne procedury rozdysponowania funduszy UE dla przedsiębiorców oraz ich źródła. Przedstawiono uwarunkowania wpływające na funkcjonowanie Narodowego Planu Rozwoju względem przedsiębiorczości i przedsiębiorców. W części tej przedstawiono także różnorodność dostępnych mechanizmów wydatkowania środków unijnych. W ostatniej części tego rozdziału rozważania skupiły się wokół zasad korzystania z funduszy UE przez przedsiębiorców oraz przeprowadzono analizę kompetencji zarządzających programem.

W trzecim rozdziale, ukazującym implementację programów UE w województwie lubelskim, analizę skoncentrowano na uprawnieniach i kompetencjach instytucji pośredniczących w realizacji programu. Otwiera on analityczną część pracy. Rozdział ten zawiera opis procedur realizacji konkursów, które swoim zakresem obejmują rozwój przedsiębiorczości. Odrębny fragment został poświęcony analizie w zakresie uprawnień i obowiązków beneficjentów programów UE. Rozdział



kończą analizy form pomocy dla uczestników projektów, zarówno tych systemowych, jak i mających doraźny charakter.

W rozdziale czwartym przedmiotem studiów są skutki wdrażania środków unijnych dla rozwoju przedsiębiorczości w województwie lubelskim. Przeprowadzono w nim analizę rezultatów wdrażania programów unijnych na rozpoczęcie działalności gospodarczej z punktu widzenia instytucji pośredniczących oraz uczestników projektu. W tej części dysertacji, zaprezentowano także wyniki badań dotyczące ewaluacji działań uczestników projektów rozpoczynających i prowadzących działalność gospodarczą. Rozdział zamyka opis działań dotyczących wpływu projektów unijnych na rozwój przedsiębiorczości w województwie lubelskim. Ważną częścią ostatniego rozdziału są przeprowadzone analizy ilościowe, dowodzące kompetencji Doktorantki do łączenia różnych technik badawczych.

Tekst właściwy rozprawy kończy obszerne *Zakończenie*, które zawiera skategoryzowane wnioski Autorki. Mają one dwa źródła. Pierwszym są odwołania przedmiotowe, w ramach których, w syntetycznej formie, przedstawiono główne kierunki efektów działalności Europejskiego Funduszu Społecznego. Drugim są wnioski z badań własnych, przytoczone w ogólnej formie weryfikacji hipotez badawczych zaproponowanych we *Wstępie*. Sposób weryfikacji hipotez jest, jak mi się wydaje, immanentną cechą podejścia do badań prowadzonych przez mgr Agnieszkę Magdziarz-Orłowską, która nie stara się narzucić swojej interpretacji faktów, a w większości przypadków zarysowuje jedynie możliwe ścieżki wnioskowania. Świadczy o tym sposób przedstawienia weryfikacji hipotez przez Doktorantkę, który uważam za wzorcowy:

"1) Zasadniczo można się zgodzić z tym, że wsparcie finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego stanowi szczególny rodzaj pomocy w ramach przedsiębiorczości z racji znacznej wielkości środków, specyfiki procedury wdrażania oraz złożoności programów. Z tego też powodu jego skuteczność jest większa niż metod aktywizacji przedsiębiorców stosowanych przed akcesją Polski do Unii Europejskiej. System wdrażania EFS jest wysoko sprofesjonalizowany i objęty bardziej szczegółową weryfikacją uzyskiwanych rezultatów, co przekłada się na jego większą skuteczność. Zarazem, wydatkowanie środków europejskich jest nadal bezpośrednio związane z rozwojem przedsiębiorczości, który implikuje przykładowo rodzaje udzielonego wsparcia. Istnieją zatem pewne możliwości zwiększenia efektywności działań EFS poprzez stosowanie mechanizmów wsparcia



odrębnych niż finansowane ze środków państwowych, a synchronicznie w stosunku do nich komplementarnych;

2) Należy stwierdzić, iż zasadniczo istnieje związek pomiędzy wydatkowaniem środków EFS, a poziomem rozwoju gospodarczego województwa lubelskiego - wydatkowanie środków EFS przyczynia się nie tylko do wzrostu gospodarczego, poprzez spadek bezrobocia, tworzenie i pomoc w funkcjonowaniu własnych przedsiębiorstw, ale poprawy stopy życiowej oraz wzrostu przedsiębiorczości w województwie lubelskim. Niemniej jednak w analizowanych okresach programowania nie można zauważyć wzrostu nadrobienia zaległości gospodarczych Lubelszczyzny względem pozostałej części Polski. Mimo skierowania do województwa lubelskiego znaczących funduszy europejskich, podnoszenie stopy życiowej mieszkańców następowało proporcjonalnie w stosunku do średniej dla całej Polski;

3) W wyniku analizy trzech okresów programowania, potwierdzono, że wdrażanie projektów Europejskiego Funduszu Społecznego przynosi coraz większą skuteczność dzięki korzystaniu z doświadczeń i dobrych praktyk zakończonych wcześniej programów. Instytucje Pośredniczące w system wdrażania, jak również uczestnicy projektów podnoszą swoje kompetencje i doskonalą swoje umiejętności w dziedzinie sprawnego oraz skutecznego pozyskiwania, wydatkowania oraz rozliczania powierzonych środków unijnych;

4) Na podstawie badań własnych potwierdzono, iż udział w projektach skierowanych na rozwój przedsiębiorczości podnosi kompetencje i pozycję na rynku pracy, a w efekcie końcowym również stopę życiową uczestników projektów. Zdecydowana większość badanych uczestników znacząco zwiększyła swoje szanse na rynku pracy poprzez nabycie wiedzy, umiejętności, kwalifikacji oraz pozyskanie środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej."

Ostatnią częścią w strukturze pracy jest *Bibliografia*, która zawiera wykaz dzieł cytowanych z podziałem przedmiotowym na: (1) Akty prawne; (2) Dokumenty i materiały; (3) Monografie i opracowania; (4) Słowniki i encyklopedie; (5) Materiały z Internetu. Taki zabieg delimitacyjny czyni sporządzone zestawienie przejrzystym, w którym łatwo można odnaleźć szukane prace i dokumenty. Zarazem unaocznia jaką pracę wykonała Autorka, wyszukując, analizując i wykorzystując przytaczane źródła. Ich bogactwo odnosi się nie tylko do baterii aktów prawnych i dokumentów, ale także zawiera najważniejsze prace naukowe z poruszanej problematyki.



W recenzowanej dysertacji dokonano kompetentnej i kompleksowej analizy skuteczności wydatkowania środków europejskich, przeznaczonych na rozwój przedsiębiorczości w województwie lubelskim. Szczególnym przedmiotem zainteresowania uczyniono wpływ na rozpoczęcie i kontynuowanie działalności gospodarczej przy wsparciu funduszy Unii Europejskiej. Istotą zidentyfikowanego problemu badawczego uczyniono kwestię, czy rzeczywiście wydatkowanie środków Europejskiego Funduszu Społecznego na rozwój przedsiębiorczości na Lubelszczyźnie przyniosło zakładane efekty. Umożliwiło to uzyskanie odpowiedzi na wszystkie, główne pytania badawcze, postawione w dysertacji. Całość treści pracy odpowiada zadaniu badawczemu sformułowanemu we *Wstępie*. Jest podporządkowana poszukiwaniu naukowych odpowiedzi, racjonalizując szeroko zarysowany kontekst problemowy wpływu Europejskiego Funduszu Społecznego na przedsiębiorczość w województwie lubelskim. Warto również podkreślić walory techniczne pracy. Pierwszym jest język, naukowy i klarowny, ale zarazem zrozumiały i nieuciążliwy dla czytelnika. Instytucjonalne odwołania pojęciowe, pomimo znacznego stopnia skomplikowania (wynikającego zarówno z kwestii specjalistycznych jak i dynamiki opisywanych zjawisk) zostały zinterpretowane właściwie i spójnie poprowadzone przez całość pracy. Klarowność struktury wewnętrznej poszczególnych rozdziałów jest wspierana przez dyscyplinę badawczą i brak przedmiotowych dygresji, które mało wnoszą do realizacji zadania badawczego. W nielicznych miejscach można dostrzec błędy stylistyczne. Przypisy w rozprawie zostały wykonane prawidłowo, z nielicznymi drobnymi błędami. Biorąc pod uwagę wymiar formalno-warsztatowy przedstawiona praca jest na bardzo dobrym poziomie, cechuje ją staranność i zadbanie o szczegóły.

Konkludując, rozprawa doktorska mgr Agnieszki Magdziarz-Orłowskiej jest pracą oryginalną, dotyczy ważnego z poznawczego punktu widzenia zagadnienia i realizującą cele, które zostały sformułowane w chwili projektowania zadania badawczego. Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzam, że dysertacja pt. *Europejski Fundusz Społeczny w rozwoju przedsiębiorczości w województwie lubelskim po 2004 roku* jest udanym przykładem rozprawy doktorskiej. W związku z powyższym wyrażam jednoznacznie pozytywną opinię, że spełnione zostały wymogi prawne w odniesieniu do stopnia doktora. Tym samym wnioskuję o dopuszczenie mgr Agnieszki Magdziarz-Orłowskiej do kolejnych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

W. Wójcik